

Nom/Cognom	Juan Maldonado Rodríguez
Títol	<i>Juan Maldonado, 'don Juan' el mestre, amb la participació de Mercedes Tamarit, la seua dona, i de la seua filla Merche Maldonado Tamarit</i>
Categories	educació, escola, oficis, veïnat
Any de naixement	1932
Data i lloc de l'entrevista	Divendres 30 de juny de 2023
Equip entrevistador	Etnograma (Nelo Vilar, Laura Yustas)
Enllaç	https://youtu.be/XupCIU7UVRy
Extracte	https://youtu.be/8Fsx8S7s-QE

Ens havien parlat molt de don Juan, mestre de Natzaret durant la segona meitat del segle passat. El Dia del Llibre de 2023 vam incloure, entre una col·lecció de fotos antigues del nostre barri, una imatge d'eixes que es feien amb tot l'alumnat i el professor ben elegant. Les primeres persones que es pararen a vore les fotos ja van reconèixer-lo de seguida i formà un rogllet d'alumnes d'eixos anys que recordaven eixos anys amb nostàlgia i una gran estima pel seu professor. Llavors no el coneixíem personalment, però ens explicaren que continuava vivint al barri i no ha sigut gens difícil de trobar.

Esta entrevista és a una exhibició d'humanitat incontestable, en què don Juan i Mercedes, la seua dona (i puntualment la seua filla Merche), dialoguen en confiança, amb respecte mutu i afecte, sobre les dècades de treball amb xiquetes i xiquets, des dels temps difícils dels anys 50 fins al canvi que suposà l'arribada de l'EGB i el final de les escoles privades que havien fet possible la plena escolarització del barri. Ens descriuen perfectament l'ofici de mestre i ens regalen una conversa dinàmica i amena, generosa i plena d'humor. Moltíssimes gràcies.

Sinopsi

Juan Maldonado Rodríguez (1932), més conegut com 'don Juan' per tota una vida dedicada a l'ensenyament al barri. Don Juan, molt ben acompanyat de la seua dona, Mercedes, i de la seua filla, Merche, ens parla de la seua infantesa, del procés de fer-se mestre i de començar a treballar al barri, de la seua experiència amb l'ensenyament i, en fi, d'una vida tenint la gran sort de dedicar-se a una faena que li agrada molt, però en la que a més ha sabut posar tot el seu esforç i dedicació.

Transcripció

Bueno, don Juan, teníem moltes ganes de conèixer-lo. Mos han parlat molt de vosté, molt bé. Alguns dels seus alumnes mos han dit "don Juan no pegava", que això en alguns anys era bonico.

Juan Hurtado.- Bueno, algo s'escapava. No, que era molta gent. Era molta gent.

Mercedes Tamarit.- I ell com tenia sempre la pala ixa...

Don Juan.- Sí, però la paleta era més coercitiu que altra cosa.

Mercedes.- És que ell pegava dos trompades en la taula... i allí tots firmes.

Don Juan.- Ai, la prova està en que tots volien a Don Juan [*s'emociona*].

Sí, encara se'n recorden i venen a preguntar. Veuen una foto i diuen "don Juan!" i vénen en alegria. Això és veritat, ho hem vist.

Mercedes.- És que estigué molts anys. Me pareix que tots els xiquets que havien ací en Natzaret passaren per les seues mans. I tots l'aprecien i l'han apreciat.

A vosté com li diuen, Juan...?

Don Juan.- Maldonado Rodríguez.

I l'any de naixement mos el pot dir?

Don Juan.- Sí, claro: 1932.

Bueno, vosté és d'ací del barri, de Natzaret.

Don Juan.- No.

No, no ha nascut a Natzaret?

Don Juan.- No.

I com va arribar, diga'm.

Don Juan.- Pues mon pare era militar de l'armada i amb servici en ports. I en l'any 32... Bueno, jo vaig nèixer en el 32, en el 34 mon pare fon destinat ací.

Pues d'ací totalment.

Don Juan.- D'ací.

Tota una vida, tota una vida.

Mercedes.- Ell se sent valencià. Damunt s'ha casat amb una valenciana i té quatre fills! Aixina que mira.

[A Mercedes] Vosté és d'ací de la Punta mos han dit.

Mercedes.- De la Punta no, sóc de Natzaret. Lo que passa és que tota ixa horta que hi havia per ahí, hi havia una carretera, que ara no sé si encara... ja no existirà perquè jo tampoc puc eixir molt, que se dia el Camí Vell. Camí Vell, al costat del camí de les Moreres que diem entones. I ixa direcció era la que mosatros perteneixíem, la carretera ixa dividia Natzaret de la Punta i mosatros anàvem a missa i jo he prés la comunió i tot en la Punta. Però mosatros perteneixíem ací a Natzaret. Después sí, después jo m'he casat ací en Natzaret i tot. Però de xicoteta allí.... que el retor era ja major tamé, i...

Vosté antes de guerra no aniria a escola.

Don Juan.- No, que va, si jo tenia dos anys, o siga quatre anys.

Ja después de guerra va anar a escola. I ací en el barri?

Don Juan.- Pues no, en Xirivella també aní una temporà, però era tipo guarderia o paregut, lo que diem, bueno, después li díem guarderia. Que era una escola... no sé, "escola republicana", dien.

Mercedes.- És que estigueren... en la guerra tingueren...

Don Juan.- En Xirivella.

Mercedes. Se n'anaren a Xirivella.

Don Juan.- Bueno, fugint dels bombardejos.

Mercedes.- Sin embargo el meu sogre tenia que vindre...

Don Juan.- Tots els dies al port. Perquè ell fon Major de l'Armada.

Mercedes.- Però en canvi la família se n'anaren pac allà.

Don Juan.- O siga, comandant.

I después de guerra tornen al barrio.

Don Juan.- Vinguérem ací. Después de Xirivella, quan s'acabà la guerra, que a la casa a on vivíem havia caigut... no sé si era un bombardeig o lo que fora, la qüestió és que hi havia mitja casa que estava enfonà. I hasta que la varen rehabilitar i demés pues... I ací, això. Después ja res, a viure ací a Natzaret.

I después a escola sí que va anar ací.

Don Juan.- Sí, sí. Era al costat de la baixà del pont. A mà dreta, ahí hi havia una escola que era don Francisco, el apellido no me'n recorde.

Bueno, no se preocupe. I vosté que ha sigut mestre, professor tota la vida, com recorda aquells mestres, ho feien bé o...?

Don Juan.- Bueno, ho feien, ho feien. Millor o pitjor no ho sé, no sóc qui pa jutjar. Pues el home feia la seua missió i s'acabó. Una vegà recorde que mos estigué explicant les fraccions, mare meua! Allò pareixia la fi del món, però mosatros se quedàrem... pues en blanc. Normal. És lo que jo recorde. Después sí, después estiguérem en l'escola ja estudiant batxillerat. En el internat Malva-rosa. I allí pues tinguérem bon professorat i bueno, de maravilla. Uno dels que millor me'n recorde jo és don Víctor. Sí, que era d'ingrés. Professor d'ingrés de batxillerat. I bueno, de maravilla. Perquè era una bona persona, un bon... boníssim mestre. En fi.

Sí, un bon mestre te marca pa tota la vida, absolutament.

Don Juan.- Bueno, entonces la major part del professorat era gent que estava ben considerà.

I vosté va decidir estudiar Magisteri entonces?

Don Juan.- Sí.

Com se li va ocórrer?

Don Juan.- No, el perquè no ho sé. M'agradaria suponc, no sé. És que no ho sé. El perquè la veritat que no ho sé. Però ben a gust, eh?

Mercedes.- Sí, ell sí. Ell sempre ha dit que si tornara a tindre una altra vida seria lo mateix.

Ah, pues és un privilegi això, absolutament. Què bonico.

Don Juan.- Pues sí.

I después a on ha treballat? A on el van destinar o...?

Don Juan.- Estiguí primerament... amb don Rafael.

En don Rafael, ací al barri?

Don Juan.- Sí, sí.

Directament.

Don Juan.- Sí, entonces era...

Mercedes.- Estava... me pareix que estava acabant d'estudiar.

Don Juan.- Jo. I bueno, en aquell home estupendament. Después vaig montar la meua escola, ahí en el carrer Fontilles. I bueno, ahí estupendament. La gent pareixia que li havia tocat la loteria, i a mi tamé.

Què bé. Però entones les escoles eren com privades?

Don Juan.- Sí, sí, eren privades. Eren privades, i encara la Inspecció pareixia que te feia un favor concedint-te l'autorització. Perquè era moltíssima gent, però clar, la gent la tens tu, però és perquè pots abastir-la.

Mercedes.- Escomençava a les nou i apareixia a casa a les deu de la nit o més tard, perquè...

Don Juan.- Sí, clar, estava l'escola nocturna i ixa nocturna pues me treia... bueno, de molts apuros. Però en fi.

La fama és ixa, que als mestres no se'ls pagava gran cosa.

Don Juan.- Pues no. No me'n recorde exactament lo que jo... no me'n recorde ja.

Mercedes.- Después quan passà a l'institut, com era contractat que no era... elegit, pues cobrava no sé si era lo menos deu mil pessetes menos que... no?

Don Juan.- Algo aixina, no ho sé.

Mercedes.- Prou més. Deu mil pessetes no, m'he quedat curta. [*Inintel·ligible*] perquè era contractat.

I les escoles eren en cases privades de gent?

Don Juan.- Sí, sí, sí.

O siga, vosté alquilava una habitació?

Don Juan.- No, no. Jo alquilava una planta baixa. Encà està ahí.

Mercedes.- A on han fet el metro ara, pues ahí, com t'ho explicaria...?

Crec que mos ho va dir Luisita: una casa baixa que queda, de dos pisos...

Mercedes.- Sí, són tres pisos i la planta baixa; i en ixa planta baixa ell es posà pel seu compte, perquè no... Estava treballant amb un mestre, però clar, no li donava ni pa sal.

I pupitres, pissarres... tot això ho havia de posar tot vosté?

Don Juan.- Tot.

Ah, pues és una inversió.

Mercedes.- I se les va muntar ell totes. I volguera que les veres! No, ell era... però ell per la nit quan acabava se prenia medida dels ferros perquè era [*Inintel·ligible*] [10 min.], i después lo de dalt de madera. I tot això ell s'ho muntava. Li feien els ferros i tot...

Don Juan.- Sí, sí, m'ho feien, però después els planos i tot això ho tenia jo.

Mercedes.- Però después s'ho muntava i... vamos.

Don Juan.- I el que m'ajudava era sobretot un xic que ja ha faltat, que li diuen Ernesto. I de maravilla.

Mercedes.- Era Ernesto el que te...?

Don Juan.- Ernesto. La cosa de fusteria de l'escola sí. Bueno, la fusteria. Els planos els donava jo, però...

I tenia gent de totes les edats?

Don Juan.- Sí, sí. Hi havia de xicotets, però xicotets xicotetes, i de més majors, més majors. En fi.

Clar, hasta els 14 anys.

Mercedes.- I s'acabava pel matí, que si era l'hora d'eixir a lo millor a la una, pues ell a lo millor amb els més majors que tenien més necessitat, ahí se passava hasta casi... no tenia temps ni de vindre a dinar.

Don Juan.- Bueno, pues era ja lo que era... com te diré jo...? Batxillerat, ingrés de batxillerat i demés, el ingrés, tamé el portava. I bueno, eixien prou bé.

Segur que sí. Això mos han dit, sí. I tindria moltíssima gent, m'imagina que moltíssima gent, perquè açò és ciutat, és un barri...

Don Juan.- A tope.

Mercedes.- D'ixa època me pareix que tots passaven per ell.

Però ací hi havien més escoles, a banda de la seua...

Don Juan.- Sí, estava per eixemple don Rafael i don Ricardo. Ricardo Dabón.

Mercedes.- Amb don Ricardo no tingué tant d'això. Don Rafael que és a on ell treballà primer una temporà i d'ahí ell ja se'n va muntar lo seu. I que a este senyor li va sentar molt mal...

Don Juan.- Sí, don Rafael Navarrete Marques.

Mercedes.- Li va sentar molt mal que el meu home se posara a treballar... perquè clar, ja tenia una edat i si se posava a fer oposicions... Claro, pues ell va vore més fàcil en ixte moment. Però després quan esta cosa canvià, que ho canviaren tot, pues ell ja no podia, perquè ell si haguera dit "vaig a invertir-ho i a fer classes i..."

Don Juan.- Era fer una escola ja per tot lo alt. I això no...

Mercedes.- És que mosatros no disponíem perquè és que ell cobrava una misèria. Ell cobrava una misèria. I per això, gràcies que feia la nocturna, que si no...

Entonces ací no hi havia unes escoles nacionals?

Don Juan.- Sí, sí.

Mercedes.- Estava don Ricardo.

Don Juan.- No, don Ricardo no era. Don Francisco. Enfront de... allà al pont de...

Mercedes.- [*Inintel·ligible*] del Sede, on vivia Lisín.

Don Juan.- Sí, exacte, enfront. Que estava donya Maria i don Francisco.

Mercedes.- Però ixes eren...

Don Juan.- Del govern. Eren del govern. I després estava tamé donya Alfonsa, o Ildefonsa. Era tamé lo mateix [*escoles particulars*]. Què?

Mercedes.- Que donya Alfonsa quan tu eres mestre ja no crec que funcionava. Que jo aní a donya Alfonsa... quan jo era molt xicoteta.

Don Juan.- Bueno, pues encà funcionà. Poc però funcionà.

Donya Alfonsa estava dalt de la carnisseria, era aquella.

Don Juan.- Sí, exacte.

Hem sentit parlar d'ella.

Don Juan.- Era Ildefonsa però en fin.

Mercedes.- Tamé tingué molta gent ixa dona.

Don Juan.- Sí.

Mercedes.- Però jo aní... aní dos o tres dies i crec que si ma mare no me trau d'ahí me muic. Sí, ui!

Don Juan.- I després va i se casa amb un mestre! [*risses*]

Mercedes.- No, perquè jo era xicoteta, la primera vegà que anava a l'escola, i tenia una pissarra tan gran com és això i tot això bancs. I ahí mos assentàvem a totes i jo era la primera vegà que anava a una escola, si

sabia algo era perquè mon pare per les nits sempre m'havia ensenyat algo, perquè jo era... si haguera viscut mon pare. Jo haguera sigut ministre, però aixina no. Ai, no sé lo que anava a dir [15 min.]

Ildefonsa, que no li va agradar l'escola a vosté.

Mercedes.- És que era com això i tot este tros banc i ahí estàvem una muntonà de xiquetes.

Don Juan.- De xiquetes!

Mercedes.- I anàvem, teníem que anar... Xiquetes, xiquetes, en els xiquets no se mesclàvem. Tenies que conèixer un poquet de... i jo no sabia encara res. I agarrí tant de pànic, tant de pànic... Después mos posava alrederor de la taula, allí un grupo i tots a dir la taula o lo que siga, però tots a la vegà. Jo me vaig vore tan perduda! Claro, jo era xicoteta. I jo no coneixia, jo... Bueno, les lletres que coneixia és lo que m'havia ensenyat mon pare. I d'allí ja me canvià ma mare a un atra que hi havia ací que li deien donya Emília i ahí estiguí jo molts anys.

Don Juan.- A on està l'estanc.

Mercedes.- A on està l'estanc, ahí era l'escola.

Don Juan.- Al carrer Major.

Mercedes.- I tamé era una dona molt... Jo allí anava molt a gust i te tractava molt bé.

I entre els mestres i les mestres vostés tenien alguna relació?

Don Juan.- Sí, sí. Generalment sí. Era més, digam, més distendit per eixemple amb les escoles nacionals, però generalment sempre quan portàvem una temporà ací sempre se fèiem.

Mercedes.- Sí, tots els mestres... que ell treballà vint anys lo menos en el institut i a ell l'apreciaven molt. Quan se jubilà li feren una festa... molt bé, molt bé.

Mosatros treballem en pobles i els mestres en els pobles eren part de les "forces vives" que dien.

Don Juan.- Sí, tamé. No tant, però normalment sí, perquè els mateixos pares dels crios t'aupaven.

Mercedes.- Antes sí, antes... Claro, si havia un conflicte amb això el pare acudia i el mestre i el pare s'entenen en lo que passava amb ixa criatura, i ja està. Però... tot, además tots. Xiquetes i tot. Que anaven per la nit, ahí tamé anaven xiquetes. I tots el volien, allà a on anaves "don Juan!" tots el coneixien, moltes vegades anaven corrents a donar-li un bes. Jo pareixia el lazarrillo [risses].

Don Juan.- Aixina era, aixina.

I amb la parròquia tenien algun tipus de relació institucional?

Mercedes.- Si l'escola ixa del retor. La d'ell no, a on canvia...

Don Juan.- Quan canvià después sí. Ixa era de la parròquia.

Però quan tenia vosté la seua escola tamé hi havia una relació...?

Don Juan.- Sí, sí, exactament. Hi havia una relació, per exemple, pa les coses... de tipo de reunions que se feien degut a... com se diu, collons.

Les comunions?

Don Juan.- Les comunions, les confirmacions... Tot això, això sempre estava aupat per la parròquia.

Mercedes.- I el retor ixe que hi havia, don... com li dien? És el que anà molt de temps raere d'ell pa que se passara allí. I ell, claro, ell dixer la seua escola li costava una enfermetat.

Home, amb lo que costava de fer!

Mercedes.- Sí, però com va ser la època ixa dels cànvits. Que ell tenia el seu vàter, la seua aigua, tot hi havia. Però no tenia puesto... Además, ixe carrer era com si haguera sigut un pati particular, perquè estava tancat

pac a l'horta, ja no... hi havia una valla. I allí estava sempre aixina de xiquets, els que anaven a escola i els que no anaven. Ahí era la unió de tots els xiquets de Natzaret.

Don Juan.- Aixina era, aixina.

Hem entrevistat a gent que mos dia que no havia anat casi a escola... No sé si quan estava vosté de mestre hi havia molt d'abandono escolar, si els xiquets prompte prompte se n'anaven [20 min.].

Don Juan.- Havia cert abandono escolar, cert. Tot no, eh? Ací hi havia moltíssima gent que acudia a escola regularment, a més aupats pels pares. Que hi haguera u... pues no te dic que no.

Mercedes.- En l'escola d'ell no hi havia desorden de xiquets. Els pares ixos ja se veu que ja sabien lo que...

Don Juan.- Estaven ja mentalitzats en ixo aspecte.

Mercedes.- Perquè els xiquets, que antes casi tots ploraven... pues els pares posaven molt de la seua part i els xiquets s'adaptaven enseguida.

Don Juan.- I havia tamé moltíssima gent que feia l'ingrés de batxillerat. Els preparàvem mosatros, bueno, entre altres escoles, però uno d'ells mosatros, i eren els que es presentaven después en el institut del Cabanyal. Allí se presentaven. I només uno... que no me'n recorde el nom. És que no me'n recorde, dels de batxillerat, que dia que la culpa era meua!

Algú que va suspendre.

Don Juan.- Sí, claro. Uno que va suspendre. Era l'únic que va suspendre. Però bueno, en fi, algú té que pagar-la...

Mercedes.- Eren d'ací els xiquets i venien de la Punta...

Don Juan.- I de Pinedo. Sí, sí.

Vosté va començar molt jovenet. Cap a l'any 50 o així ja estava donant classe.

Don Juan.- Sí, sí. Claro, mosatros se casàrem en el 53, no? En el 53, no?

Mercedes.- 53 o 54.

Don Juan.- 53. Bueno, crec que era el 53.

I vosté estava treballant ja.

Mercedes.- Clar, si no, no mos haguérem casat.

Don Juan.- Qualsevol se casava!

I pagaven els pares dels xiquets? No pagava l'Estat?

Don Juan.- No, no, els xiquets. Els pares.

Mercedes.- Però tenia bona...

Don Juan.- Bona clientela.

Mercedes.- Perquè si algú no podia pagar... Si alguna persona anava i volia endur-se el xiquet, ell li diu "bueno, per què te l'endús, perquè no t'has quedat contenta? –Ai, no, don Juan, però és que el meu home ara no té faena i tal, i no puc ara pagar". I pagaven una misèria, però bueno. I ell digué "pues si és per ixo motiu tu no te l'endugues, el dia que pugues ja me pagaràs".

Don Juan.- Pues 75 pessetes o aixina.

Mercedes.- Quant?

Don Juan.- 75.

Mercedes.- Això al final. Que cobraves molt poc entones. Ui!

Sí, en el any 50 seria molt menys segurament.

Mercedes.- Claro, mare meua. Mare meua.

Don Juan.- En fi.

I quan va canviar el sistema, que va eixir la EGB, que ajuntaven xiquets i xiquetes i totes estes coses. Entonces vosté encara tenia escola?

Don Juan.- Sí, però ja era...

Mercedes.- La nocturna, no?

Don Juan.- Sí, sobretot la nocturna. Perquè estiguí...

Mercedes.- Ahí ja entraren xiquets i xiquetes.

La EGB, en l'any 70.

Don Juan.- Tamé me contractaren en el institut.

Mercedes.- Este, com li dien?

Don Juan.- Jesús?

Mercedes.- Don Jesús.

Don Juan.- El retor.

Mercedes.- Anava molt de temps raere d'ell. Al final, pues com se posà que açò anava a desaparèixer... L'obligaren a tindre equis xiquets, que no traïen ni pa menjar.

Don Juan.- Ni pa pipes.

Mercedes.- Venien pares de xiquets que no sé si pagarien 75 pessetes o què. I hi havia alguno que li donava mil pessetes, al vore el deixar... perquè no me'n recorde el cupo que tenia que tindre, molt poc en comparació, perquè ell ne tenia molts, però la veritat... tenia molts, però tamé els treballava molt. Perquè si no, no haguera tingut la gent que tenia. Però clar, al vore este cànvit jo... Clar, a ell li costà molt, encà que ell es molt sufrit, però jo sé que pa d'ell tancar la seua escola va ser un drama **[25 min.]**. Però ell no ho donà a entendre ni res, però jo el conec com si l'haguera parit. Però bueno, jo m'alegre perquè... I tamé ahí entrà cobrant una misèria. Perquè com era contractat *[a l'institut]*, pues els atres cobraven una muntonà al costat d'ell. Però bueno, va ser pa bé, perquè sí, perquè d'una altra manera no sé què haguera fet, perquè...

Don Juan.- En fi, tota una història.

Bueno, vostés recordaran la riuà del 49. El va agarrar al barri.

Don Juan.- Sí, clar.

Bueno, en la del 49 vosté tindria 17 anys, encara no treballaria.

Mercedes.- No...

En la del 49.

Mercedes.- És la última grossa?

No, la grossa va ser després, en el 57. Ell ja tenia 25 anys. Claro, vosté...

Mercedes.- Pues entonces... Lo que passa és que en ixa època estàvem renyits [risses].

Bueno, coses que passen.

Mercedes.- Un any estiguérem renyits i la riuà mos tornà a ajuntar.

Don Juan.- Sí, mira si mos tornà a ajuntar que tinguérem quatre fills.

Mercedes.- Però al cap de deu anys. Al cap de deu anys.

Don Juan.- Bueno, els que foren.

Mercedes.- Perquè jo tinc cinc anys menos que ell...

Don Juan.- Sí, però un moment, jo sóc més guapo, eh? [risses].

I alt, mare meua!

Don Juan.- En fi. No, però ben a gust.

Però la riuà grossa, la del 57, vosté ja tenia l'escola entonces. Vull dir, quan va eixir la riuà ixa tan forta, li va afectar a vosté tamé...

Don Juan.- Sí, tamé. Però no mos pagaren ni un duro. Jo crec que no, veritat?

Mercedes.- Jo és que estic pensant si ja tenies l'escola.

Don Juan.- En el 57 sí, jo crec que sí.

Mercedes.- No me'n recorde, mira tampoc. Perquè primer estigué en don Rafael i, claro, al final... ahí tenia que agarrar una decisió o atra perquè l'home ixe tampoc no li pagava a ell pa formar una família. I si se posava a fer...

Don Juan.- Oposicions.

Mercedes.- ... oposicions, pues tampoc era... I ell com li agradava ser mestre, que un altre haguera dit "pues me'n vaig a una altra cosa", però pa d'ell... ell sempre ha dit que si ell nasquera un atra vegà ell seria mestre. Jo des de luego no...

Què sort.

Don Juan.- Pues sí.

Bueno, és una vida bonica, que u faça lo que li agrade.

Merche Maldonado [filla].- No sé si queréis ver esto, que son fotos de... [pàgina següent].

Don Juan.- Què és això?

Fotos.

Merche [filla].- Esto es que hace un par de años antiguos alumnos, que tendrán, no sé, sesenta años, le hicieron estas fotos. Aquí sale el nombre del colegio, "Colegio Júmer" ["Ju" de Juan i "mer" de Mercedes]. Este es el mercado de Nazaret y esta es actualmente la estación del tranvía. Y aquí... bueno, aquí están sentados en los pupitres que hizo mi padre. Este es el colegio. Y claro, las clases eran así de numerosas, de distintos cursos a la vez.

De diferentes edades.

Merche [filla].- Entonces estaba un rato explicando a los de quinto curso, otro ratito... Y luego estaba la mesa donde estaba él sentado y los niños hacían cola para las dudas que tenían. Y se ponían así en cola y les iba tocando el turno a cada uno para ir a corregir ejercicios o preguntar lo que sea, o que les preguntara las tablas de multiplicar...

Pues amb esta gentà és faena, eh? I diferents nivells, perquè si parles per a tots igual... però si tens diferents nivells...

Don Juan.- Hi havia des de pàrvuls...

Mercedes.- Vosatros no sabeu lo que ell ha treballat ahí. I después quan se jubilà, mare meua, li feren una festa... I ahí, això tamé.

Merche [filla].- [Referint-se al poema, imatge en la pàgina següent] **[30 min.]** Y esto también, uno de los exalumnos, el regalo este que le hicieron hace un par de años. Lo iban a hacer antes, pero vino la pandemia y se retrasó. Y uno de los alumnos redactó esta...

Curso 1967-1968

Curso 1968-1969

COLEGIO "Jámer"
INSTITUTO DE JUAN MALDONADO
NABES - VALENCIA

Curso 1969-1970

Curso 1970-1971

*Parece en silencio el colegio vacío.
 El colegio tantos años cerrado.
 el colegio de Don Juan Maldonado.
 el colegio nuestro, el colegio mío.
 Un clamor de júbilo desmedido,
 de aprendizaje de vida y repaso,
 de pluma estilográfica al dictado,
 de cromos y de juegos compartidos...
 Y entra en el aula que es describe,
 y pasea entre pupitres desgastados
 el fantasma polvoriento de los años,
 invisible para aquellos ojos niños.*

*Pero no es cierto. Parad el oído:
 en sus paredes, un eco encerrado,
 el eco infantil de un tiempo pasado
 retumba en poderoso griterío.
 Dícidme si lo escucharía, dícidlo.
 Por la calle Fontilles, cuando paso,
 la nostalgia feliz, como un abrazo
 de lejana niñez, vuelos conmigo.
 La voz de la infancia que hoy resino
 en la voz de mi maestro jubilado
 desde nuestro corazón ya veterano
 te quiere agradecer su buen oficio:*

*Gracias por el respeto que aprendimos,
 por el buen juicio y saber otorgados,
 por darnos un ejemplo de servicio,
 por habernos hecho más humanos.
 Gracias, Don Juan, te damos
 los ayer alumnos y hoy amigos.*

Mos farem còpia tamé, si no els sap mal mos farem còpia.

Don Juan.- Què va, al contrari.

Home, per favor, és preciós.

Merche [filla].- Y esto [referint-se al trofeu de vidre].

Mercedes.- Veus, la vara.

Merche [filla].- “Sólo nos marco el camino”. Como antiguamente los profesores tenían la regla y cuando... yo recuerdo a mi padre, porque yo iba a repaso con él. Al colegio no, pero a repaso sí. Y pegaba en su mesa de madera, hacía así “pum” y todos en silencio. Y cuando no les hacía poner así la mano si se portaban mal. Pero a la vez, luego a lo mejor estaba en mitad de clase y sacaba unas pelotas de tenis y se ponía a lanzarles la pelota, los niños se la devolvían... Mi padre yo lo recuerdo saltar por encima de los pupitres, jugando con los niños, o sea que era muy estricto, pero a la vez lo querían mucho los niños.

Si hi ha carinyo és per algo, està clar.

Merche [filla].- Y yo toda la vida recuerdo ir con mi padre por el barrio “¡don Juan!” y cruzarse la cera para saludarlos. Desde pequeños hasta ya bien mayores. Y hoy en día, lo que pasa es que ahora no los ve, pero sí que cuando... “¿quién era? –Le digo: Pues era Fulanito de tal. —Ai, sí...!”. Que si no saluda es porque no los reconoce por la falta de visión. Pero todos le quieren un montón.

Mercedes.- Jo tenia una cosina que com per la nit de les classes anaven moltes xiquetes que eren ja... I una vegà una cosina estava en la porta amb mi i va vore que una de les xiquetes entrava “ai, don Juan, don Juan!” i li donà dos besos. I la meua cosina és que era molt celosa, i me fa, diu “i a tu te pareix bé que estes xiquetes besen al teu home? –Ai, per favor, Carmen, que el meu home sap encara a on té el cap!”

Don Juan.- Açò haguérem pogut fer!

Mercedes.- Anava pel carrer, a lo millor per l'atra acera i el veien, passaven correuent, li donaven un bes i se n'anaven. Ja eren xiquetes, claro, de catorze o quinze anys, que ja són unes donetes, però claro, les criatures... Però la meua cosina és que va vore entrar la xiqueta i que li donava un bes al meu home "don Juan, don Juan"... "Xica i tu això...?" Home!

En dissabte tamé treballaven.

Don Juan.- Sí, mig dia, era mig dia.

Mercedes.- Però sempre... últimament ja no.

Don Juan.- Bueno, últimament no, ja era festa i era festiu.

I allò que conten de que els feien resar i els feien cantar i tot això... bueno, era obligat en aquella època.

Don Juan.- El cantar no, jo no me'n recorde exactament del cantar, però el resar sí. Havia que resar per el matí, sobretot...

Mercedes.- El àngelus?

Don Juan.- No, l'àngelus no, sobretot per el matí a l'escomençar la classe.

Mercedes.- En la teua escola?

Don Juan.- Sí, en la meu escola se resava tamé, era obligat.

Mercedes.- Jo és que no me'n recorde.

Don Juan.- Bueno, però jo sí.

Mercedes.- És que ell té molt bona memòria, més que jo.

Sí que té bona memòria, sí, ja ho crec. I mos diu que tenien inspecció, que anava algun inspector.

Don Juan.- Sí, de tant en tant, però molt de tant en tant.

No, no els marejaven.

Don Juan.- No.

Mercedes.- No, no els interessava entonces, estaven donant una bona papeleta a l'Estat, en después quan ja... Hombre, si no haguera sigut per estes escoles encà serien tots... encara estarien...

Analfabets la majoria.

Don Juan.- Pues sí.

Mercedes.- Después ja no s'ha consentit i me pareix molt bé, però això va ajudar molt a l'Estat a no posar escoles així a tota màquina.

Don Juan.- A més les escoles que dien "nacionals" tenien prou mala fama. No és que ho foren, però la mala fama la tenien [35 min.].

Hem sentit algo, hi havien mestres que no sabien.

Don Juan.- O que no treballaven. Era un menimfotisme, perquè com tenien la paga segura. Estava don Francisco, donya Maria baix –que era la dona–, después estava donya Emília...

Mercedes.- Donya Alfonsa...

Don Juan.- Donya Alfonsa... Bueno, primer donya Emília era particular. I después...

Mercedes.- No, donya Alfonsa no.

Don Juan.- Donya Alfonsa estava tota la vida, que dia aquell.

Antes de guerra ja estava donya Alfonsa, o donya Ildefonsa.

Don Juan.- Sí, li dien Alfonsa, però és Ildefonsa. Sí. En fi, coses de la vida. Com dia aquell "c'est la vie". Aixina és, aixina.

Vosté la comunió la va fa fer ací, en la parròquia d'ací?

Don Juan.- Sí.

No anaven a la Punta? A la parròquia de la Punta?

Don Juan.- No, a la Punta anà ella, però jo no, jo ahí.

I com ho feien, en aquells temps... farien trage de mariner com ara?

Don Juan.- Jo? Un trage de mariner. Home, mon pare era de l'Armada [risses].

No, no, està clar, en el seu cas està clar.

Don Juan.- No, però és que era aixina, eh? Era un trage de l'Armada, de mariner, però amb tot el reglament. Bueno, mon pare era Major de l'Armada, lo que passa que se jubilà de... espera que me'n recorde... Major. Comandant.

Se jubilaria... bueno, de "Major", tamé se va jubilar?

Don Juan.- Sí, sí. Se va jubilar de Major.

Mercedes.- Però ja era només, estava... anava a la Comandància i anava i venia, però ja no tenia ningun... perquè ell s'ha recorregut... el meu sogre se va recórrer mig món.

Don Juan.- Sí, en l'acorassat "España" estigué de Cabo Cañón, que és el que al càrrec del... I estigueren en Xile crec que fon. I anaven per el canal de Panamà, passaren i tornaren a passar, clar. I después ja d'ahí ja se'n vingueren a València.

A vosté no li va llamar ixa vida?

Don Juan.- Sí, però a mon pare no pareixia que li feia goig. Perquè pensava, pues sobretot en ella, encara que no se coneixien. Que no és la vida d'un...

És un altre món, sí.

Don Juan.- Un altre món, exactament, és un altre món. Perquè tot l'any navegant, tot el sant any navegant...

Mercedes.- Encara li donà temps de fer quatre fills, saps? [risses].

Don Juan.- Tenien un ratet i això. Quatre fills. I ningú de tots, bueno, sobretot dos, no pogueren ser de l'Armada: mon pare no vullgué, ell posà traves. Perquè primer a mi me dien que si pa ser de l'Armada tenia que anar no sé si era a Ferrol o...

A l'acadèmia.

Don Juan.- Sí, lo que no me'n recorde era a on era, si era Marín o... però la qüestió és que tu entraves i fer el batxillerat allà... pues no hi havien dinés pa d'això. A mi sí que m'agradava, sí, més que mestre, però... I después pues isqué lo de mestre i s'acabó [5 min.].

Bueno, ho va encertar també.

Don Juan.- Pues sí. Perquè és una carrera que a mi m'encanta. De veres, eh?, m'encanta.

Tamé mos preguntem... algo que no hem comprés mai és... estes fotos escolars, que ixen tots els xiquets amb els mestres. Això com ho feien? Anava el fotògraf a oferir-se?

Don Juan.- Generalment era sempre una casa, és que no me'n recorde ara del tot... era... Utrilla? Pot ser, Utrilla?

Mercedes.- La papereria? [40 min.]

Don Juan.- No, el fotògrafo. Era Utrilla. És que no...

Mercedes.- Jo és que no me'n recorde.

Don Juan.- Hi ha una muntonà de fotos per ahí, deu haver-ne, però a saber a on estan. Ai, què vols que te diga?, no fa quatre dies [risses]. Un d'ells era Utrilla, bueno, la casa, que venia el senyor Valladolid, li dien, el senyor Valladolid. De l'altre no me'n recorde, d'ixe sí. Era molt ditxaratxero pals xiquets. O sea que se feia amb ells enseguida. I aixina fotos pac ací, fotos pac allà...

Les fotos quan estan tots els xiquets eren una faenata, perquè s'havien de ficar tots els xiquets damunt de...

Don Juan.- Sí, se posaven a on fora.

Sí, unes gentades, tres o quatre pisos d'altura. A on estaven? A què s'havien pujat?

Don Juan.- Estaven els pupitres, entonces uns damunt, atres baix en el asiento, i tamé la manya del fotògrafo, que este Valladolid era molt bo, era molt bo. Molta cara però bé.

Home, pa treballar amb els xiquets.

Don Juan.- Pues això.

Bueno, tamé ne tindrà vosté que estudiarien después i farien carrera i de tot, no? Alumnes seus que estudiarien i tindrien carrera...

Don Juan.- Sí, sí, però jo no me'n recorde ara ja de...

No és precís, però...

Mercedes.- Sí degué haver uns quants.

Don Don Juan.- El de Luisita per exemple. Bueno, "els de". Són dos.

Mercedes.- El major és el que va fer Empresarials.

Don Juan.- Juan Antonio.

Mercedes.- I els atres alguns pues en famílies tenien... perquè no era com ara que tots van a la universitat encara que no traguén res.

Don Juan.- No, però és que no recorde jo ara gent que haguera estudiat batxillerat o aixina.

Mercedes.- Pues sí, lo que passa és que jo del nom jo no me'n recorde. Ixos que vivien en el carrer Major, no sé com els dien... ixos molts se n'anaren a fer batxiller i pa...

Don Juan.- Sí, però açò se t'olvida i, bueno, el tiempo.

Clar, hauran sigut molts cursos i cents i cents de xiquets per les seues mans.

Don Juan.- Pues sí. A més en ixa època tamé fèiem ingrés de batxiller. Sols uno me suspengueren, en tota la vida. Uno. I fon precisament, és que no me'n recorde com li dien.

Mercedes.- Ixos que vivien pel canal?

Don Juan.- No, eren per ací. Que era ella molt romancera, per cert, sempre tenia la culpa jo. Ell no, el fill no tenia mai la culpa.

Ací en el barri va haver un moment que hi havia molta immigració, hi havia zones xabolistes... Estos xiquets s'escolaritzaven normalment?

Don Juan.- Alguns sí. Perquè uns anaven a l'escola de... com se diu, collons?

Les escoles nacionals?

Don Juan.- Les escoles nacionals. I altres ja més... el que tenia una miqueta de poderio econòmic anava... l'ensenyaven ja a les escoles.